

Friluftsliv og håndverk

Utvikling av et forskningsfelt

Cleng A. Eikje, Per Ingvar Haukeland,
Sidsel Sæterhaug og Hedda Færden

HSN

Cleng A. Eikje, Per Ingvar Haukeland,
Sidsel Sæterhaug og Hedda Færden

Friluftsliv og håndverk

Utvikling av et forskningsfelt

© 2018 Cleng A. Eikje, Per Ingvar Haukeland, Sidsel Sæterhaug og Hedda Færden

Høgskolen i Sørøst-Norge
Bø, 2018

Skriftserien fra Høgskolen i Sørøst-Norge nr. 25/2018
Foto: Per Ingvar Haukeland

ISSN: 2464-3505 (Online)

ISBN: 978-82-7860-316-1 (Online)

Utgivelser i publiseres som Creative Commons* og kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift. Navn på utgiver og forfatter(e) angis korrekt. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Forord

Denne rapporten er blitt til i forlengelse av forskningsprosjektet Friluftsliv og håndverk, et kvalifiseringsprosjekt i Oslofjordfondet (Regionalt forskningsfond) for 2016-2017. Prosjektet har dreid seg om å bygge forskningsbasert kunnskap om hvilke betydninger friluftsliv og håndverk har for hverandre og for bærekraft og livskvalitet. Funn i prosjektet bygger på feltarbeid i 6 områder: leirskole, innvandrere, folkehøgskole, høyskole, ungdomsskole og arbeidsrettet rehabilitering. Hovedfunnene fra feltarbeidet publiseres andre steder (Haukeland og Sæterhaug 2018), men her ønsker vi å komme med et bidrag til utviklingen av et forskningsfelt mellom håndverk og friluftsliv, slik vi ser det. Det er mye forskning på friluftsliv og håndverk hver for seg, men vi ønsker med rapporten å gi et bidrag til å belyse sammenhengen mellom dem. Rapporten er spesielt rettet mot de som underviser og forsker i feltet, men også studenter av både friluftsliv og håndverk som ønsker å skrive bachelor- og masteroppgaver relatert til feltet.

Gitt at vi har hatt begrenset med tid, må vi se på dette bidraget som et pågående arbeid. Det er et relativt smalt forskningsfelt vi tar for oss, og vi ønsker å samarbeide med leseren i utviklingen av innholdet. Leseren sitter kanskje med egne erfaringer i feltet og med kunnskap om hva som kan være viktige faglige bidrag. Om leseren kan sende eventuelle forslag til en av forfatterne ved Høgskolen i Sørøst Norge, kan vi videreutvikle både typologien og den annoterte bibliografien. Vi ønsker likevel å publisere rapporten nå av to grunner. For det første kan det bidra til å få viktige innspill fra leserne og for det andre ønsker vi å gjøre folk oppmerksomme på feltet, slik at det forhåpentligvis vil inspirere til videre forskningsbasert kunnskapsutvikling.

Vi takker for alle innspill som har kommet så langt fra kolleger og studenter. Vi vil også takke Oslofjordfondet for støtten til kvalifiseringsprosjektet.

Per Ingvar Haukeland

Prosjektleder

15.2 2018

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	1
2.	Vår tilnærming til friluftsliv og håndverk	1
3.	Forskningsfeltet mellom friluftsliv og håndverk	5
3.1.	Forskning på friluftsliv og håndverk.....	5
3.2.	Forskning på veiledning	6
3.3.	Forskning på bærekraft og bred verdiskaping	8
3.4.	Forskning på livskvalitet og helse	8
4.	Felles dimensjoner mellom friluftsliv og håndverk.....	10
4.1.	Naturrelasjon/sted/situasjon.....	10
4.2.	Materialitet, kropp og bevegelse	10
4.3.	Samfunn/kultur/tradisjon	11
4.4.	Bærekraft/bred verdiskaping.....	11
4.5.	Veiledning/læring.....	12
4.6.	Livskvalitet/helse.....	12
5.	Samspillet mellom friluftsliv og håndverk.....	12
6.	Utkast til en typologi av forskningsfeltet	15
7.	Konklusjoner og veien videre	17
8.	Annotert bibliografi	18
9.	Litteraturliste.....	31

1. Innledning

Forskningsprosjektet Friluftsliv og Håndverk (2016-2018) ved Høgskolen i Sørøst Norge, som denne rapporten bygger på, har satt seg fore å tegne opp konturene av et forskningsfelt mellom friluftsliv og håndverk. For oss som arbeider med friluftslivsutdanning og forskning på friluftsliv, er vi primært opptatt av friluftslivet, men et overordnet mål i prosjektet har vært å belyse om naturbruk i håndverket kan berike naturopplevelsene i friluftslivet, og om naturopplevelsene i friluftslivet kan berike naturbruken i håndverket. Vi er opptatt av sammenhengene mellom friluftsliv og håndverk. Slik sett kan vi snakke om et «friluftslivsbasert håndverk», der vekten er på håndverket, og et «håndverksbasert friluftsliv», der vekten er på friluftslivet. Sentralt for forskningen er å forstå ulike typer av praksiser og hvilken kontekst de inngår i. Vi vil i rapporten presentere noen ulike dimensjoner som vi finner igjen i både friluftslivet og i håndverket, og vi vil trekke inn følgende områder i konteksten: 1) veiledning/læring, 2) bærekraft/bred verdiskaping og 3) livskvalitet/helse. Rapporten inneholder seks deler: 1) en beskrivelse av vår tilnærming til friluftsliv og håndverk, 2) en kortfattet beskrivelse av forskningsfeltet, 3) felles dimensjoner mellom friluftsliv og håndverk, 4) samspillet mellom friluftsliv og håndverk, 5) utkast til en fagtypologi og 6) en annotert bibliografi. Rapporten er et forsøk på å legge et grunnlag for videre forskning i feltet.

2. Vår tilnærming til friluftsliv og håndverk

Uten å forstå bedre sammenhengen mellom friluftsliv og håndverk, vil den lett kunne forsvinne fra politikk, forvaltning, forskning og utdanning. Det er ikke en selvsagt sammenheng, og måten vi bruker begrepene på kan raskt føre til uenighet. Vi vil derfor presisere vår tilnærming her i starten, slik at leseren får et innblikk i vår tilnærming til feltet. Det er ikke vår hensikt å definere friluftsliv, men vi vil ta utgangspunkt i en definisjon som politikken og forvaltningen opererer med. I Meld. St. 18 (2015-2016) defineres friluftsliv som «opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (s.10). At «fritiden» fremheves er med på å understreke betydningen av frivillige organisasjoner og allmenn tilgang til natur. Friluftsliv knyttes videre til naturopplevelse og til miljøforandring. Definisjonen fremhever naturopplevelsen, men utelukker naturbruken som er relevant for håndverket.

Ordet «naturbruk» er i Norge spesielt knyttet til primærnæringene, slik som jordbruk, skogbruk, fiske, jakt, sanking, men også til tradisjonshåndverk, slik som lafting og båtbygging. På videregående skole kan elever velge «naturbruk» med en slik vinkling. Selv om «naturbruk» er et innarbeidet begrep, mener vi at måten det blir brukt på utelukker også en forståelse av hvordan naturen brukes i friluftslivet. Her kan vi finne en utvidet forståelse av hvordan naturen brukes: «Jeg bruker naturen til å finne roen», «Jeg bruker naturen til å komme i form», «Jeg bruker naturen til å tenke klart», «Jeg bruker naturen som inspirasjon». Ordet «naturbruk» kan, i en slik forstand, være like relevant for friluftslivet som for håndverket.

Gjennomgående for all naturbruk er naturens bruksverdier. Rent instrumentelt kan naturen slik sett bli oppfattet som «arena» eller «ressurs» for menneskelig utfoldelse, og det er en slik instrumentalisme mange innen friluftslivet er kritisk til. En av nestorene innen håndverksutdanninger i Norge, Jon Godal, bruker ordet «naturliv» for å beskrive bruk av natur ut fra norsk bygdekultur, der prinsippet om ikke å gå «ærendelaus» er sentralt (Godal 1988). Godal sin tilnærming til bruk av naturen fremhever naturens kvaliteter og mangfold, og står i sterk kontrast til et kvantitativt og monokulturelt forhold til naturen. Hos Godal ligger en grunnleggende forståelse for naturens samspill. For å ta vare på naturens mangfold, må den brukes på en måte som ikke forringer kvalitetene ved naturen for framtidige generasjoner. Naturbruk i et slikt perspektiv kan oppfattes som en form for naturvern. Uttrykket «vern gjennom bærekraftig bruk» står sentralt både i natur- og kulturminneforvaltningen, og selv om det har sine gråsoner, er vi i vår tilnærming enige i at vi må finne måter å bruke og bevare naturen på. Vi ønsker å definere mennesket inn i naturen, ikke utenfor. Da må vi belyse nærmere det som kjennetegner bærekraftig bruk, både i forhold til friluftsliv og håndverk.

Ifølge en av annen nestor, denne gang innen friluftslivet, Nils Faarlund (1973, 2015), dreier friluftsliv seg om ferdsel i naturen uten tanke på naturens instrumentelle verdier. Det er naturopplevelsen, naturmøte og naturens egenverdier som skal prege ferdselen. «Naturens egenverdi» er et uttrykk økosofen og dypøkologiens grunnlegger, Arne Næss, beskriver som det at naturen har «verdi i seg selv» uavhengig av den bruksverdi den måtte ha for oss mennesker (Næss & Haukeland, 1998). Næss kritiserer den antroposentriske tilnærmingen til natur i Vestlige samfunn, som ser naturen kun som noe for menneskets skyld. Han forfekter en «økosentrisk» tilnærming, der «øko» («oikos») viser til

«hjem» (livsveven), som også inkluderer mennesket (Haukeland & Næss, 2008). Det er menneske-i-naturen som da blir studieobjekt. I vår tilnærming til friluftsliv og håndverk ønsker vi å belyse hvorvidt et friluftslivsbasert håndverk kan fremheve et samspill mellom naturopplevelse og naturbruk, mellom naturens egenverdier og naturens bruksverdier. Å ta vare på naturen er en viktig grunnholdning også i vår tilnærming, men dette har ikke bare med holdninger og verdier å gjøre, men også med kunnskaper og ferdigheter knyttet til utøvelsen av friluftslivet og til «miljøforandring» i samfunnet.

Forbrukerismen i friluftslivet, der fokuset er på dyrt og spesialisert utstyr og reising, har bidratt til at «friluftslivet» er blitt omtalt som en «miljøversting» (Hille & Aall & Klepp 2007). Tordsson (2015) mener at enkelte aktiviteter som beskrives som friluftsliv er mer som idrett å regne, og at bruken av naturen som «treningsstudio» og som «konkurrent» underminerer fokuset på naturens egenverdier. Samtidig hører vi at barn og unge blir syke av å være for lite i aktivitet (Folkehelseinstituttet 2016), og at alt som kan gjøre det attraktivt å være i natur er positivt, noe som også innebærer et fokus på nye typer aktiviteter som kiting, terrengsykling, surfing, isklating. Vi er derimot ute etter å belyse hvorvidt egenverdiene og bruksverdiene kan gå hånd i hånd. Hva finnes av bærekraftige alternativ? Vi er interessert i å studere hvorvidt forholdet mellom friluftsliv og håndverk kan være et slikt alternativ.

Det er ikke avgjørende for vår tilnærming om man ser naturbruk som del av friluftslivet eller ikke, men vi registrerer at Gunnar Breivik (1978) bruker betegnelsene «landsbygdas friluftsliv» og «byens friluftsliv» for å beskrive kontrastene mellom et friluftsliv der naturbruk inngikk (jakt, fiske, sanking), et høstingsbasert friluftsliv, og et friluftsliv som fremhever naturopplevelsen (klating, vandring, sykling), et opplevelsesbasert friluftsliv. Vi mener det er nødvendig å få belyst hva det vil si for naturbruken å definere mennesket inn i naturen, slik at naturopplevelsen kan inspirere naturbruken, og vice versa. Er det en motsetning mellom naturens egenverdier og naturens bruksverdier, og hvis ikke, hvordan beriker, forringer og betinger de hverandre?

Vår tilnærming innbefatter derfor ikke alle slags typer av friluftsliv, men den type friluftsliv der bruk av håndverk inngår. Vi tar heller ikke for oss alle slags typer av håndverk, men den type håndverk som formes av naturmateriale og som rettes inn mot bruk i friluftslivet. Vi er åpne i tilnærmingen, slik at vi utelukker ikke kombinasjoner der noe av friluftslivsaktivitetene ikke bare har med håndverk å gjøre

eller at håndverksproduktene bare har med naturmateriale å gjøre. Vi har slik sett et pragmatisk forhold til både friluftsliv og håndverk, og fremhever en type håndverk som har en lav terskel av ferdighetsnivå, men funksjonaliteten er viktig for oss. Det som lages skal kunne brukes i friluftslivet. Tover du et underlag, lager en kniv, en anorakk, skinnposer, fotposer, ryggsekk, treski, så er det for å bruke det og for at bruken bidrar til å berike naturoplevelsen og livskvaliteten. Vi er samtidig opptatt av å forstå bedre den estetiske dimensjonen knyttet både til naturen og til forming av et naturmateriale. Og vi er opptatt av å synliggjøre hvordan håndverksprodukter, som kan brukes som utstyr i friluftslivet, får et individuelt uttrykk og særpreg på den kreative, skapende prosessen i formingen av det. En slik tilnærming knytter naturopplevelse og naturbruk sammen, og det er noe vi også finner igjen i nevnte «friluftslivsmeldingen»: «*Videreføring av denne kunnskapen [høsting og sanking] til kommende generasjoner er av stor betydning. Kjennskap til nytteplanter, gamle håndverk og tradisjoner kan styrke interessen for naturen som ressurs, og bringe flere ut på tur for å lære og for å få naturopplevelse.*». (Meld. St. 18 (2015-2016) s.97).

For å synliggjøre den tette forbindelsen mellom friluftsliv og håndverk i vår tilnærming snakker vi om *håndverksbasert friluftsliv*, på den ene siden, og *friluftslivsbasert håndverk* på den andre. Det første dreier seg om ferdsel i natur med vekt på naturopplevelser, for eksempel det å gå på tur med selv lagd utstyr, for eksempel treski. Det andre legger vekten på håndverksaktiviteter til bruk i friluftslivet, noe som kan foregå på et verksted eller i naturen, som for eksempel treski på et verksted og spikking av bestikk under turen. I friluftslivsutdanningen i Bø har utstyrslaging alltid vært en del av friluftslivsstudiet, selv om kursene har gått fra å være obligatoriske til å være valgfrie. Fra da det var en obligatorisk del av studiet var det overraskende mange som endret syn, fra uinteressert til positiv, på aktiviteten gjennom å delta i den. I dag varierer det hvor mange studenter som velger et kurs som «Håndverk og skaperglede i naturen», men de vi har intervjuet som del av prosjektet rapporterer om stor betydning for å forstå bærekraften mellom naturbruk og naturopplevelse, og de snakker varmt om det å spikke opptenningsved med en kniv de selv har laget, eller å gå med en anorakk eller sekk som de har utviklet og laget selv. Vi mener det er derfor god grunn til å se nærmere på dette feltet ut fra en helhetlig tilnærming, for å få en dypere innsikt i hva feltet innebærer og for at politikken, forvaltningen og utdanningene knyttet til friluftsliv og håndverk har mer kunnskap om og forståelse for sammenhengen.

3. Forskningsfeltet mellom friluftsliv og håndverk

Det er ikke mye forskning som ser direkte på friluftsliv og håndverk. Derfor er det viktig å utvikle forskningsfeltet. Det er naturlig at dette gjøres fra to vinklinger: 1) fra sammenstilling av eksisterende relevant forskning og 2) utvikling av ny forskning, slik vi har bidratt til med det tidligere nevnte prosjektet på HSN. Videre er det avgjørende å forstå den sosiale, kulturelle og politiske konteksten slik forskning finner sted i: hvem aktørene er og hvordan de virker inn på hverandre. I tråd med vår tilnærming vil forskningsfeltet innebære følgende områder:

- 1) forskning på friluftsliv, med spesiell vekt på det som knytter seg ferdsel i natur og naturopplevelse, og som kan relateres til håndverk, bærekraft og livskvalitet,
- 2) forskning på håndverk, med spesiell vekt på det som trekker inn naturen, naturmateriale og naturbruk,
- 3) forskning på veiledning og læring, med spesiell vekt på både friluftsliv og håndverk,
- 4) forskning på bærekraft, med spesiell vekt på friluftslivet og håndverkets betydning, og
- 5) forskning på livskvalitet og helse, med spesiell vekt på naturopplevelser og forholdet menneske og natur.

Som lærere og forskere innen friluftsliv er vi opptatt av veiledning og læringsprosessene, og vi er opptatt av hva friluftslivet har å si for en bærekraftig utvikling i samfunnet og for livskvaliteten til den enkelte. Vi er mest opptatt av det som kan knyttes til forholdet mellom friluftsliv og håndverk, men vi vil også til en viss grad berøre det mer generelle av forskning på de fem områdene i feltet.

3.1. Forskning på friluftsliv og håndverk

Det er mye forskning på friluftsliv og håndverk hver for seg, og flere oversikter finnes (Sandell 2004, Schantz og Silvander2004, Mygind et al 2018). Høgskolen i Sørøst Norge (HSN) har bidratt med forskning på friluftslivets betydning for naturopplevelse og livskvalitet (Bischoff, Marcussen og Reiten, 2007, Bischoff 2015), og HSN har bidratt med forskning om barn, unge og natur (Fjørtoft og Reiten, 2003, Tordsson og Vale, 2013) som viser omfattende bruk av natur og friluftsliv i pedagogiske kontekster. Det er relativt mye forskning på håndverk også. Mye av denne forskningen finner vi knyttet til kunst- og håndverksfeltet innen skole- og utdanning. Et større felt vi ikke går inn på, men trekker ut perspektiver på håndverk som er relevante for vår tilnærming. Noe forskning er gjort rundt bruk av trematerialer og håndverkstradisjoner knyttet til bygninger og båtbygging av Jon Godal, og vi

kjenner en del forskning på ulike typer håndverk som er relevant for friluftsliv, slik som neverbinding, skimaking, knivmaking, m.m., blant annet i regi av Norsk Handverksutvikling på Lillehammer som har et spesielt blikk for håndverk som er i ferd med å gå tapt. Noe forskning er gjort internasjonalt på forholdet mellom håndverk, naturrelasjon og naturopplevelse, men relativt lite (Fenton 2016, MacEachren 2001 og Wattchow 2001).

Det er ikke mye forskning på hvordan friluftsliv og håndverk beriker hverandre, men noe finnes og vi har ikke den fulle og hele oversikten. For eksempel finnes forskning i tilknytning til tradisjonsbåter, der fokuset har vært på forholdet mellom laging av båten og bruken av den (Planke 2001, 2003). Internasjonalt har MacEachren (2001) og (Fenton 2016, Wattchow 1999, 2001) forsket på forholdet mellom «outdoor education» og «craftmaking», der vekten har vært på hvordan det kan øke den økologiske bevisstheten hos barn og unge. MacEachren (2001) ser blant annet på hvordan bruk av naturmaterialer og håndverksaktivitet kan gi studenter i «environmental/outdoor education» en sterkere tilknytning til naturen. Fenton (2016) viser hvordan håndverk og friluftsliv knyttet sammen i utøvelsen av «bushcraft» kan føre til en nærmere kontakt («reconnection») med naturen, i en samfunnsutvikling der snarere økt avstand til natur er fremtredende, og Wattchow (1999, 2001) ønsker økt bruk av selvlaget utstyr i utøvelsen av «outdoor education» og mindre bruk av avansert teknologi (gore-tex, gps) for å kunne realisere friluftsliv som en kontrast verdi til samfunnet. Perspektivene miljøbevissthet, kontakt med naturen og kontrastverdier er dimensjoner ved friluftsliv og håndverk som vi bygger videre på i vår forståelse av feltet.

Vi tar ikke her stilling til hvorvidt «outdoor education» og «friluftslivsutdanning» er det samme. I vårt prosjekt har vi fremhevet, som nevnt, både naturopplevelse og naturbruk i forhold til bærekraft og livskvalitet. En tilsvarende tilnærming finner vi også hos MachEachren (2000, 2001).

3.2. Forskning på veiledning

Det mest sentrale bidraget her, et som dekker både håndverk og friluftsliv, er McEachren (2000,2001), som har utformet en helhetlig pedagogisk modell som fokuserer på hvordan håndverk, bruk og sanking av naturmateriale kan skape miljøbevissthet og stedsidentitet Fra kunst- og håndverksfeltet har vi hentet forskning som omhandler håndverk, læring og bruk av natur og naturmaterialer, og her finnes det nok mer relevant forskning for vårt felt enn det vi har funnet fram

til.. Gårdvik (2009) og Larsen (2016) undersøker hvilken læring skoleelever tilegner seg ved å lage treskjeer i rått trevirke, gjerne høstet i naturen. Illum (2004, 2009) har forsket på sløypedagogisk praksis i Danmark og utviklet en læringsteori som illustrerer hvordan kroppslig læring foregår i en «dialog» mellom håndverkeren og hans verktøy på den ene siden og materialet på den andre. Mens Pöllänen (2009) belyser pedagogiske modeller i sammenheng med konsepter for helhetlig eller ordinært håndverk. Utover disse er det flere bidrag som viser hvordan man kan lage gode undervisningsopplegg med håndverk med naturmaterialer (Godal 1999, Gårdvik 1998, Wattachow 2001), bla også i tilknytning til Norges Husflidslag (Breiset 2013).

Fra tradisjonshåndverket har Godal (1991, 1997, 2006, 2007) utviklet begrepet «handlingsbåren kunnskap» som beskriver overlevering av håndverkskunnskap mellom generasjonene i det tradisjonelle samfunnet. Videre har Godal, Olstad og Modal (2015) analysert ulike dimensjoner av prosessen ved å utøve tradisjonshåndverk. Kulturrådet (2010) slår fast at tradisjonelt håndverk er en sentral del av vår immaterielle kulturarv. Tradisjonshåndverkeren blir en tradisjonsbærer (Godal 1999), og det å ta del i denne tradisjonsoverføringen blir et uttrykk for kulturell identitet (Godal, Olstad og Modal 2015). I sin oversikt over tradisjonshåndverk viser Kulturrådet (2010) til flere håndverk som egner seg godt til en kombinasjon med friluftsliv (knivmaking, strikking, skimaking og neverarbeid). Gårdvik (2009) viser at spikkeaktiviteter med barn og ungdom er med på å sikre tradering av håndverks- og kulturarven rundt bruk av spikkekniver.

I forhold til friluftsliv og læring bidrar Sølvik (2013) med en doktorgradsavhandling om ungdom, deres sosiale læring og friluftsliv som læringslandskap, der friluftsliv plasseres i en sosialpedagogisk sammenheng, og hvor det indikeres at sosial læring i friluftsliv er preget av en sanselig og erfaringsbasert deltakelse og samhandling, og der læringsressursene i friluftsliv er fremhevet som kroppslige og sosiale. Det er skrevet en masteroppgave om friluftslivsveiledning (Dueholm, 2016) og innen Universitet- og høgskolesektoren er det gitt ut bøker om friluftslivspedagogikk og med pedagogiske perspektiv på friluftsliv (Brügge, Glantz og Sandell 2002; Tordsson 2006; Bentsen, Andkjær og Ejbye-Ernst 2009; Horgen et al. 2016). Vi bygger vår forskning på et erfaringslæringsperspektiv, der vekten er på læring gjennom å oppdage og gjøre (Dewey 1916). Vi plasserer også vår forskning på Friluftsliv og håndverk i en økopedagogisk sammenheng med vekt på

didaktisk relasjonstenkning (Lieberg og Bjørndalen, 1975) og i et situert læringsperspektiv (Lave & Wenger 1991).

3.3. Forskning på bærekraft og bred verdiskaping

Ordet «bærekraft» kom for fullt inn i politikk og forvaltning, så vel som i forskning og utdanning, etter FNs kommisjon for miljø og utvikling (Brundtland-kommisjonen) kom ut med sin rapport Vår Felles Framtid (UNCED 1987). Måten «bærekraft» ble brukt på da var en langsiktig utvikling som tok hensyn til framtidige generasjoner. Senere har det kommet fram ulike nyanser av begrepet. Det snakkes om økonomisk bærekraft, og sosial, kulturell og økologisk bærekraft. Poenget vårt er å fremheve en helhetlig tilnærming til bærekraft som inkluderer alle de ulike perspektivene. Det samme gjør vi under studier av det verdiskapende samspillet mellom friluftsliv og håndverk, der fokuset er like mye på de sosiale, kulturelle og miljømessige verdiene som de økonomiske (Haukeland & Brandtzæg 2009, Haukeland et al 2010). Funn i vårt prosjekt viser at ikke bare oppleves en sterkere sammenheng mellom naturbruk og naturopplevelse, men det bidrar positivt til en bevissthet om betydningen av naturvennlig miljøforandring og bærekraftig utvikling (Haukeland & Sæterhaug 2018). Som nevnt i vår tilnærming, utstyrsgjaget innen dagens friluftsliv har gjort det til en «miljøversting», mens bevisstheten om kvalitet og naturvennlig naturbruk utgjør et motvekt til forbrukerismen i mye av det friluftslivet vi ser i dag (Ingulfsvann 2013, Hille & Aall & Klepp 2007).

3.4. Forskning på livskvalitet og helse

Når det gjelder forskning på håndverkets betydning for folkehelsen, vil vi trekke fram fagfeltet «Occupational Therapy», aktivitetsvitenskap, der det forskes på betydningen av kunst og håndverk som meningsfull aktivitet i terapeutisk bruk (Wilcock 2006). I en oversiktsstudie viser Peruzza og Kinsella (2010) til både kvantitative og kvalitative studier som alle indikerer at kreativ utøvelse og skapende aktivitet har en viktig verdi og betydningen for livskvalitet og helse, og der det samtidig påpekes behov for mer forskning innen feltet. I forhold til håndverk gir Drake (1999) oversikt over sentrale teorier knyttet til bruk av håndverk i aktivitetsterapi, mens Harris (2008) undersøker betydningen av terapeutens eget forhold til håndverk og argumenterer for at håndverk har en terapeutisk verdi. Vi har og forskning på betydningen av håndverk som en fritidsaktivitet der Riley, Corkhill og Morris (2012) gjennom en større internasjonal studie, viser sammenheng mellom strikking, stressreduksjon, positive følelser og høyere kognitiv funksjon. Mens Pölläinen (2006, 2015)

har undersøkt betydningen av det å drive med håndverk i fritiden har for kvinners livskvalitet (Pöllänen og Voutilainen 2017). Forskningen gir oss grunn til å anta at håndverket har flere og viktige kvaliteter av betydning for livskvalitet og helse i ulike kontekster, og det stemmer med funn fra vårt prosjekt (Haukeland & Sæterhaug 2018), men mye er indikasjoner og det trengs mer forskning for dokumentasjon og forståelse om sammenhengene da feltet er mangfoldig. Det gir oss grunnlag til å anta at håndverket har kvaliteter av betydning også for rehabiliteringssektoren, men det er lite dokumentasjon å vise til. Vi har i det nevnte prosjektet forsøkt å dokumentere hvordan håndverk ikke bare har betydning for naturopplevelse og livskvalitet, men også for læring, rehabilitering og tilbakevending til arbeidslivet.

I dette med livskvalitet ligger også et folkehelseperspektiv (jfr. Meld. St. 18 2015-2016 Friluftsliv: Natur som kilde til helse og livskvalitet). Betydningen av fysisk aktivitet på folkehelsen er godt dokumentert (Helsedirektoratet 2014a, 2014b, Kurtze 2009, Miljøverndepartementet 2008). Det er etterhvert mye forskning på betydningen av naturopplevelsen for folks helse og livskvalitet (Kurtze 2009), Bratman (2015) viser hvordan ferdsel i naturen har effekt på sinnstilstand og demping av stress, og vi fikk nylig en forskningsoversikt Viden om friluftslivs effekter på sundhet (Mygind et al 2018) som omhandler friluftslivs betydning for fysisk, mental og sosial sundhet i Norden og internasjonalt. Det å oppsøke natur og friluftslivsaktiviteter er den form for fysisk aktivitet som har størst oppslutning om hva folk ønsker å drive med, og som har den jevneste fordelingen blant befolkningen i forhold til inntekt og utdanning (Breivik og Rafoss, 2012), men forskning viser samtidig at barn og unge bruker mindre tid i naturen (Skår et al 2014, Tordsson og Vale, 2013), og at vi generelt sett er for lite i aktivitet.

En inspirasjonskilde for forskning på livskvalitet har vært Siri Næss (2006, 2011). Hun definerer livskvalitet knyttet til en persons subjektive opplevelser der både positive og negative opplevelser komme inn i bildet. Hun skriver: «En persons livskvalitet er høy i den grad personens bevisst kognitive og affektive opplevelser er positive» (Næss 2011, s 18). Det gjelder, sier Næss, å ha en «grunnstemning av glede». Eksempler på positive følelser som vi kjenner igjen i vårt prosjekt er glede, kjærlighet, engasjement, og eksempler på positive vurderinger av aktiviteten er selvtillit, tilfredshet og opplevelse av selvrealisering.

4. Felles dimensjoner mellom friluftsliv og håndverk

Underveis i forskningsprosjektet har vi oppdaget flere dimensjoner som dukker opp i ulike praksiser både i friluftsliv og i håndverk. Dimensjonene sier noe om hva som inngår i disse praksisene og som får innvirkning på hvordan vi kan belyse de ulike sidene av forskningsfeltet. Dette er komplekse og sammensatte dimensjoner, og flere glir inn i hverandre. Vi har valgt å identifisere 6 typer av dimensjoner.

4.1. Naturrelasjon/sted/situasjon

En relasjon til naturen er viktig i både for friluftslivsbasert håndverk og håndverksbasert friluftsliv. Friluftslivet dreier seg om ulike praksiser i natur, mens for håndverkets del dreier det seg om å ta i bruk noe fra naturen i utvikling av produkter, som så kan brukes i friluftslivet. Praksiser i friluftslivet og i håndverket møter naturen på ulike måter. All praksis er stedlig og situert. Vi er interessert i å få frem hvordan sted og situasjonen har innvirkning på utøvelsen av praksisen innen friluftsliv og håndverk. Hva slags betydning har terrenget vi ferdes i, vår og naturforhold, og situasjonen vi er oppe i, og hva slags betydning har utformingen av verkstedet for hvordan vi praktiserer håndverk.

4.2. Materialitet, kropp og bevegelse

Materialitet er alt fysisk som inngår i praksis, noe som kan knyttes til utstyr og verktøy, så vel som fysiske elementer som inngår i praksisen. Ulike valg knyttet til det materielle er med på å påvirke utfallet av praksisen. Hvordan skaffer en materialer (sanking av naturmaterialer, gjenbruk, innkjøp) og hvilke materialer en velger å bruke står i samspill med produkter en vil lage og krav til funksjon. Omgivelsene, lokalitet og tilrettelegging for håndverk kan styres av veileder og er en sentral del av veileders didaktiske tenkning. Friluftslivets materialitet og håndverkets materialitet er svært omfattende, og det innebærer alt som inngår i måten vi bruker kroppen på og hvordan vi beveger oss i forhold til både natur og materiale. Utstyr kan bli en forlengelse av kroppen inn i verden, slik verktøy kan være det i en håndverkspraksis eller ski i en friluftslivspraksis. Verktøyet og utstyret blir bestemmende for hva vi ser og gjør. Friluftslivets materialitet knytter seg til ulike aktiviteter i natur, mens håndverkets materialitet knytter seg til ulike aktiviteter i forhold til forming av et naturmateriale til et produkt. Å finne rytme og balanse er sentrale stikkord. Erfaringer i håndverk og friluftsliv gjøres

og huskes med/i kroppen, og kunnskapen uttrykkes gjennom kroppen, mens den handlingsbårne kunnskapen overføres gjennom kroppslige handlinger. Fokus på bevissthet om hvordan en bruker og opplever med kroppen, fra motorisk ferdighet til taktile- og sansestimuli, og fokus på den kroppslige oppmerksomheten kan åpne for sterkere og rikere opplevelser og læring. Tidsdimensjonen er også sentralt. Opplevelse av tid er en viktig fellesnevner når man kommer inn i «rytmen» og «flyten» med det man praktiserer. Aktiviteten er alltid her og nå, men dette her og nå er alltid forbundet med fortid og framtid.

4.3. Samfunn/kultur/tradisjon

Som praksiser er ikke friluftsliv og håndverk isolert fra samfunnsmessige og kulturelle påvirkninger. Et uttrykk for en slik påvirkning finner vi i tradisjoner, dvs. vaner for måter å gjøre ting på som er blitt institusjonalisert. Slike tradisjoner finner vi både i friluftslivet og i håndverket. Tradisjon har ikke bare med måter vi gjør ting på, men også hva vi ser. Den sosiale dimensjonen kommer inn i friluftslivet og i håndverket på mange måter. Det mest åpenbare er at man utøver en aktivitet sammen, enten friluftsliv eller håndverk, og at det sosiale dreier seg om betydningen av å gjøre ting sammen, samarbeid og samspill mellom deltakerne. Dette dukker ikke bare opp i hensikter til aktiviteter, men også til utformingen av dem og til hvordan vi beskriver og formidler dem. Vi ser at det foregår ulike nivåer av «fellesskap» eller «samfunn» både i friluftslivet og håndverket, fra det helt lokale til det globale. Vi er også nysgjerrige på hvordan kulturelle mønstre dukker opp i sosial samhandling på ulike plan, der det foregår en sosialisering av deltakere. Disse prosessene er beslektet mellom håndverk og friluftsliv.

4.4. Bærekraft/bred verdiskaping

Bærekraft er en dimensjon i samfunnet som er blitt mer og mer fremtredende i lys av klimakrisen. I tråd med forskningen på bærekraft, er vi like mye opptatt av den økonomiske, sosiale, kulturelle og økologiske bærekraften og ser disse i sammenheng (Haukeland et al 2010). Denne dimensjonen dukker også opp i friluftsliv og håndverk på mange måter. Ett uttrykk er «utstyrsjaget» i friluftslivet, som vi har vært innom, og det kan ha med hvordan naturnært håndverk kan bidra til en økt bevissthet om bærekraften i utstyret man bruker i friluftslivet. I tråd med det brede bærekraftperspektivet bygger vi også på et bredt verdiskapingsperspektiv. Vi er ikke bare opptatt av å se sammenhengen mellom naturens egenverdier og naturens bruksverdier, men også hvordan arbeidet forsterker eller

forringer de sosiale, kulturelle, økologiske og økonomiske verdiene (Haukeland & Brandtzæg 2009). Vi mener et bredt verdiskapingsperspektiv, som også er lagt inn i «friluftslivsmeldingen», kan bidra til å synliggjøre hvordan de ulike verdiene i friluftslivet og i håndverket kan spille sammen.

4.5. Veiledning/læring

Veiledning er viktig for oss i friluftslivsutdanningen, og i en veiledningskontekst er vi opptatt av hvordan veiledning og læring foregår i friluftslivsaktiviteter og håndverksaktiviteter. Vi er opptatt av de erfaringsbaserte læringsprosessene som oppstår mellom utøver og aktivitet og situasjon, så vel som hvilken rolle veilederen har i prosessene, både i tilknytning til friluftslivet og til håndverket. I denne sammenheng er vi opptatt av Dewey's erfaringslæring, men også den didaktiske relasjonstenkning.

4.6. Livskvalitet/helse

Livskvalitet har med hvordan vi føler oss i aktiviteten, og gode følelser og psykisk velvære frembringer økt livskvalitet. Helse dimensjonen har med hvorvidt man føler seg bra eller ikke. Både friluftsliv og håndverk har betydning for livskvalitet og helse. Det er tre sider vi er opptatt av i en mer helsefremmende tilnærming: mening, mestring og relasjon. Hvilken mening har praksisen for deltakerne, og hvordan er denne beskrevet? Hensikten med aktiviteten er ikke alltid bevisst, og den er ofte mer konkret enn et reflektert mål. Å krysse elven har sin hensikt, mens målet kan være å nå hytta før kvelden. Vi er opptatt av ulike typer av mening som oppstår i både friluftslivet og håndverket.

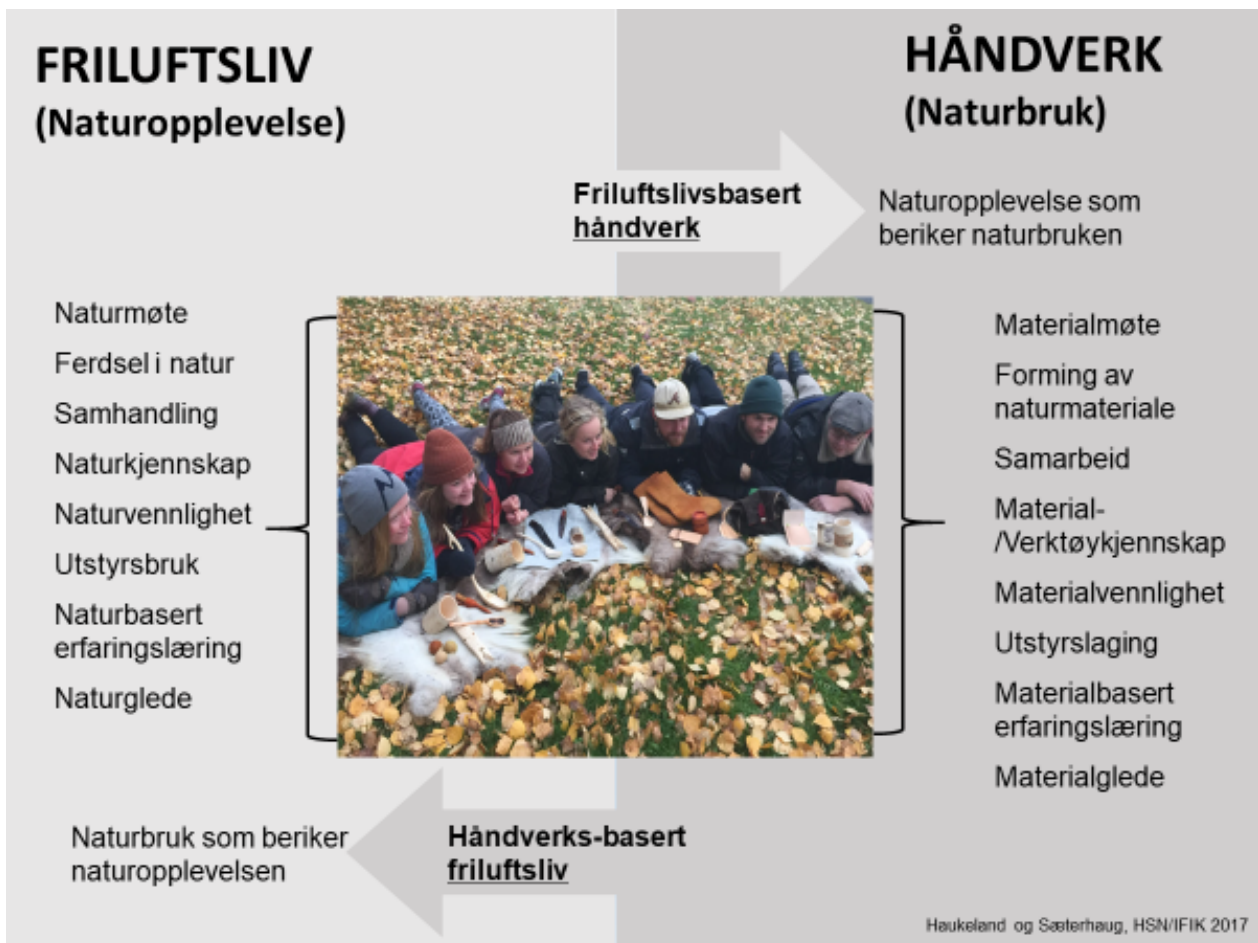
5. Samspillet mellom friluftsliv og håndverk

Når vi skal forske på forholdet friluftsliv og håndverk, er det viktig å ha fokus på det praksisnære. Det vil si at vi er opptatt av det deltakerne gjør og hva det er ved praksisen de er oppslukt av. Praksis er med på å synliggjøre dimensjonene. For eksempel, naturen står sentralt både for det håndverksbaserte friluftslivet og det friluftslivsbaserte håndverket, men det er ulike innganger, slik som naturopplevelsen i friluftslivet og naturbruken i håndverket. Likevel, disse henger sammen, og vi er opptatt av å synliggjøre hvordan de henger sammen. I Tabell 1 har vi forsøkt å synliggjøre praksiser knyttet til de seks dimensjonene.

Tabell 1 Dimensjoner mellom friluftsliv og håndverk

Dimensjoner	Håndverksbasert <u>friluftsliv</u>	Friluftslivsbasert <u>håndverk</u>
1. Naturrelasjon/sted/situasjon	Situert og stedlig naturopplevelse Naturmøte	Situert og stedlig naturbruk Materialmøte
2. Materialitet/Kropp/bevegelse	Ferdsl i natur Friluftslivets materialitet	Forming av naturmateriale. Håndverkets materialitet
3. Samfunn/kultur/tradisjon	Måter vi ferdes og samhandler i naturen på	Måter vi (sam)arbeider med naturmateriale og utvikler produkter på
4. Bærekraft/verdiskaping	Naturvennlig bruk og vern	Materialvennlig bruk og vern
5. Veiledning/læring	Ferdelsbåren veiledning og læring	Materialbåren veiledning og læring
6. Livskvalitet/helse	Naturglede og mestring Glede ved bruk av selvlaget utstyr	Materialglede og mestring Glede ved å lage eget utstyr

Vi har forsøkt å illustrere hvordan friluftsliv og håndverk gjennom det håndverksbaserte friluftslivet og friluftslivsbaserte håndverket kan berike naturopplevelsen og naturbruken i følgende modell:

Figur 1 Samspill mellom friluftsliv og håndverk

Figur 1 illustrerer hvordan friluftslivsbasert håndverk, med sin vekt på naturbruk, kan berike ulike praksiser innen friluftslivet, og hvordan håndverksbasert friluftsliv, med vekt på naturopplevelsen, kan berike ulike praksiser innen håndverket.

En annen måte å illustrere hvordan friluftsliv og håndverk beriker hverandre på er å studere hvilke typer verdier vi snakker om. På et overordnet plan kan vi si at det dreier seg om å belyse sammenhengen mellom naturens egenverdier, på den ene siden, og naturens bruksverdier på den andre. Det er ikke gitt at en aktivitet innen det ene beriker det andre. Vi kan videre studere ulike typer verdier som dukker opp mellom friluftsliv og håndverk. I tråd med det brede bærekraftperspektivet, som fremhever sosial, kulturell, økologisk og økonomisk bærekraft, kan vi si at dette innebærer sosiale, kulturelle, økologiske og økonomiske verdier som kan forringes eller forsterkes. Et slikt bredt perspektiv knytter seg til begrepet «bred verdiskaping» som er forstått som en strategi for bærekraftig stedsutvikling (Haukeland & Brandtzæg 2009). Vi ser at slike verdier dukker opp ulikt hos forskjellige aktører, fra det personlige, til det organisatoriske og det samfunnsmessige. I Tabell 2 har vi forsøkt å illustrere et eksempel på bred verdiskaping mellom friluftsliv og håndverk:

Tabell 2 Bred verdiskaping mellom friluftsliv og håndverk

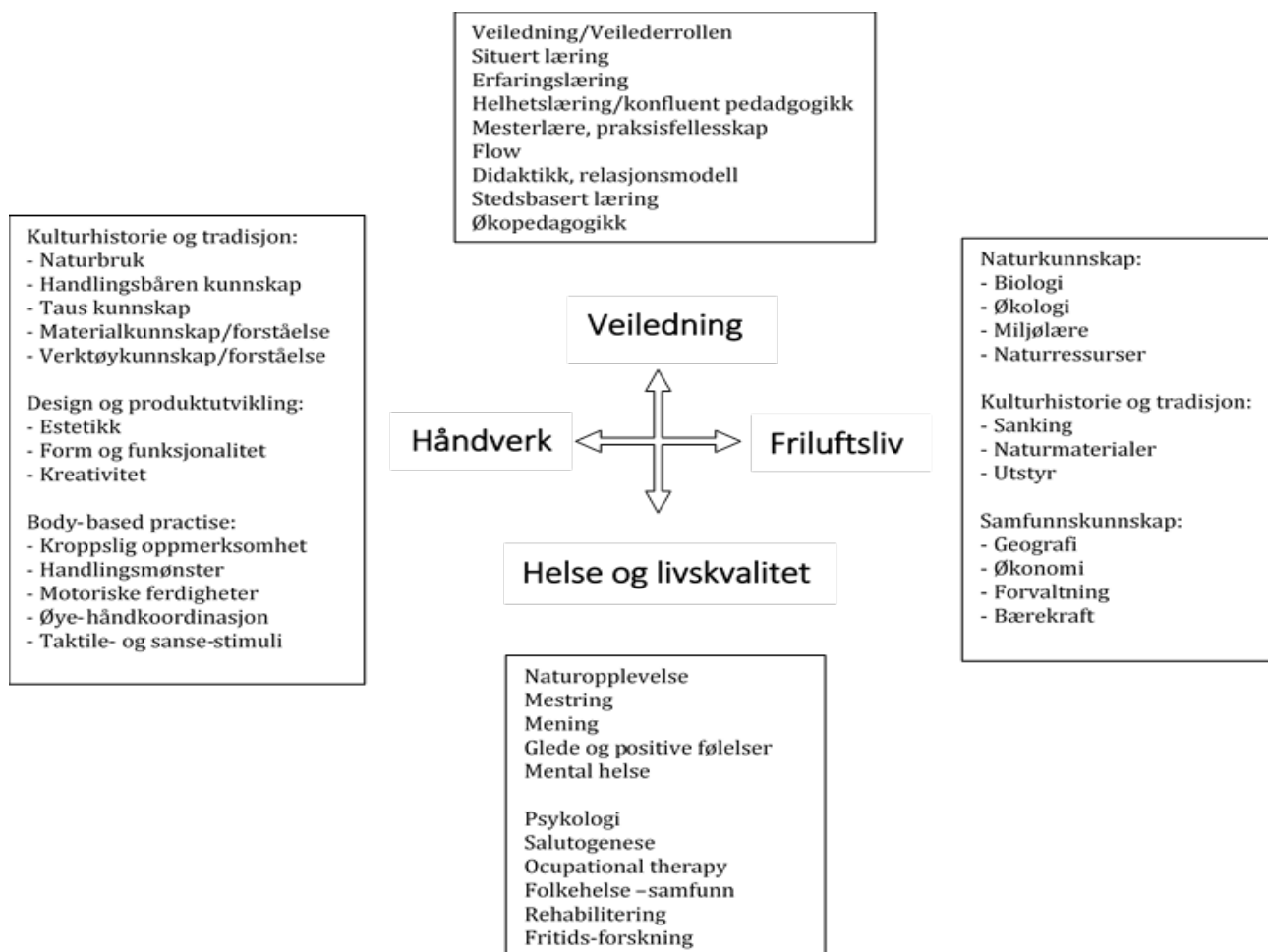
AKTØR	Sosiale verdier	Kulturelle verdier	Økonomiske verdier	Miljømessige verdier	RESULTAT
Person	Fellesskap	Identitet	Besparing	Øko-bevissthet	LIVSKVALITET/ HELSE
Organisasjon	Samarbeid	Symboler	Lønn	Økologi/miljø	GRØNN PROFIL
Samfunn	Samhandling	Natur- og kulturarv	Grønn vekst	Naturmangfold, bærekraft	BÆREKRAFTIG UTVIKLING
BRED VERDISKAPING					

Tabell 2 viser en måte å illustrere ulike verdier for den enkelte, for organisasjonen, slik som HSN, og for samfunnet, representert av privat, offentlig, kompetanse sektor og frivillig sektor i det som er beskrevet som «kvadrupel helix» (Haukeland et al 2010). Et eksempel er hvordan friluftsliv og håndverk begge fremmer på en viktig sosial verdi for den enkelte: fellesskap. Videre opplever vi at på organisasjonsnivå kommer det sosiale til uttrykk i et samarbeid. På et samfunnsnivå fremmer de

sosiale verdiene samhandling mellom aktører, slik som HSN og ungdomsskole eller kommune. Videre forsøker vi å illustrere i Tabell 2 forholdet mellom de ulike verdiene som sier noe om livskvaliteten for den enkelte, samfunnsrelevansen for organisasjonen og bærekraften for samfunnet. Et forsterkende samspill, der de ulike verdiene forsterker hverandre, bidrar til «bred verdiskaping». Bred verdiskaping er derfor en måte å synliggjøre både livskvaliteten og bærekraften i forholdet mellom friluftsliv og håndverk.

6. Utkast til en typologi av forskningsfeltet

Gitt at forskningsfeltet vi ønsker å bidra til å utvikle er komplekst og sammensatt, vil vi forsøke her å gi en midlertidig oversikt over feltets fagområder. Dette er bare et utkast å regne, og ment som en start på et mer omfattende arbeid med å systematisere og perspektivere fagområdene i forskningsfeltet. Vi har derfor sett det som hensiktsmessig å utvikle en typologi:

Figur 2 Utkast til en typologi for friluftsliv og håndverk

Vi har i Tabell 3 forsøkt å konkretisere denne typologien i forhold til fagtradisjon, tema, teorier og litteratur. Dette er igjen ment som et første forsøk og må ikke tas som en fullstendig oversikt. Vi håper at leseren selv kan bidra til utvikling av denne.

Tabell 3 Fagoversikt over forskningsfeltet Friluftsliv og håndverk

Felt	Fagtradisjon	Tema og teori	Litteratur
Skole	Pedagogikk	Erfaringslæring	Larsen 2016
		Taus kunnskap	Gårdvik 1998
		Kunst og håndverk	Gårdvik 2011
		Sløyd	Illum 2004 Illum 2009
		Tradering	Gårdvik 2009
		Community art	Sørenstuen 2011
		Naturkunst	Gårdvik 2010
		Praktisk-estetiske læringsaktiviteter	Stenøien & Laginder 2015
		Motkultur	
		Interkulturell forståelse	Clover & Hrenko 2009
Høyere utdanning i friluftsliv og outdoor education	Pedagogikk	Miljøbevissthet	Mceachren 2000
	Filosofi		Mceachren 2001
			Mceachren 2007
		Naturopplevelse	Solvang 2003
		Fenomenologi	
		Teknologisk livsverden	Wattachow 1999
		Kontrastverdier	Wattachow 2001
Bushcraft	Filosofi	Alienation and reconnection	Fenton 2016
		Fenomenologi	
		Dypøkologi	

Tradisjonelt håndverk og husflid	Etnologi	Handlingsbåren kunnskap Håndverkeren som kulturbærer Immateriell kulturarv Kroppslig kunnskap Tradisjoner	Anker et.al. 1994 Breiset 2013 Godal & Olstad & Moldal 2015 Godal 1991, 1997, 2006, 2007 Godal 1999 Eidsvåg 2006 Wollan 2006
Aktivitetsterapi	Psykologi	Håndverksaktivitet som behandling Meningsfulle aktiviteter	Drake 1999 Harris 2008 Pölänen 2009
Offentlig forvaltning	Forvaltning	Immateriell kulturarv Verneverdige fag	Kulturrådet 2010 Utdanningsdirektoratet 2006

7. Konklusjoner og veien videre

Denne rapporten har forsøkt å komme med et bidrag som kan være med å utvikle forskningsfeltet mellom friluftsliv og håndverk. Vi ser et stort og spennende potensial i dette feltet som har betydning for flere aktører på ulike nivåer. Det kan blant annet bidra til en videreutvikling av både friluftslivsutdanningene og friluftslivet i skolene så vel som håndverksutdanningene og kunst- og håndverksfaget i grunnskolen. Vi ser det som en måte å studere menneske-i-naturen på, og på en måte som kan fremme bærekraft, verdiskaping og livskvalitet. Det er viktig med forskning på feltet, og vi håper denne rapporten kan bidra til at flere fatter interesse i å forske i det. Vi er åpne og takknemlige for tilbakemeldinger og innspill til videreutvikling av feltet. Det er bare å ta kontakt med prosjektleder eller en av de andre forfatterne av rapporten. Til slutt vil vi ta med en annotert bibliografi som gir leseren mer innblikk i hva som er gjort på feltet så langt. Her vil det også være et stort behov for videre supplement, men vi håper det er til nytte.

8. Annotert bibliografi

Relevante faglige perspektiv knyttes opp til taus kunnskap, handlingsbåren kunnskap, håndverk og kunnskap, håndverk og tradisjon, håndverkspedagogikk, håndverk og pedagogikk, håndverk og helse, håndverk og miljøvern/naturvern, håndverk og naturbruk, håndverk immateriell kulturarv, håndverk og flow. På engelsk knyttes slike perspektiv til blant annet uttrykk som «tacit knowledge», «craft», «handcraft», «handicraft» «outdoor education», «bushcraft». I det følgende har vi laget en annotert bibliografi som kan hjelpe de som er interessert i å forske i feltet.

Anker P. et.al. (1994) Husflid. Levende tradisjoner. Oslo. Norges husflidslag. Grøndal Dreyer.

I boken diskuteres husflid som begrep, mot bygdehåndverk, folkekunst, kunsthåndverk og brukskunst. Det gis en historisk redegjørelse for husflidens historiske utvikling, fra mangesysleri i bondesamfunnet til dagens husflidslag. Utover dette presenteres også en rekke husflidsprodukter.

Breiset, R. (2013) Ung Huslid I: Falk, E. & Feldborg, D. red. (2013) *Leve kulturarven!* Trondheim. Museumsforlaget, s. 39-47.

I artikkelen presenteres metoder og erfaringer fra arbeid med husflid sammen med barn og unge. Det fokuserer blant annet på å nytte hele verdikjeden, fra henting av emnet i skogen, til en står med et ferdig produkt i hånden.

Clover, F. & Hrenko, K. (2009) Crafting bridges between cultures in Minnesota. Birch bark in Ojibwe and Scandinavian crafts. I: Kaukinen red. (2009) *Proceedings of the Crafticulation & Education Conference.* Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science A: 14/2009, s. 253-258.

I artikkelen redegjøres det for et prosjekt der man har nyttet tilvirkning av håndverksprodukter i bjørkebark til å fremme interkulturell forståelse blant skolebarn fra to kulturer Minnesota. Både den lokale Ojibwe stammen og etterkommere etter skandinaviske emigranter har lange tradisjoner for bruk av bjørkebark som material for håndverk. Dette ble nyttet som felles utgangspunkt for å lære skolebarna om hverandres kulturelle historie. Skolebarna samlet bjørkebark og laget eks. bjørkebarkkurver sammen med lokale ressurspersoner. Det konkluderes med at håndverksaktivitetene fremmet interkulturell forståelse hos barnene.

Drake, M. (1999) *Crafts in therapy and rehabilitation*. Thorofare New Jersey. Slack.

En praktisk rettet grunnbok for bruk av håndverk i occupational therapy (aktivitetsterapi). Første del gir oversikt over tilgjengelig litteratur og en kort innføring i sentrale teorier på aktivitetsterapi feltet. Drake presenterer sin tolkning av og viser til hvilken type aktiviteter som passer til; neuromotor behavior model, learning/cognitive disabilities, developmental/spatiotemporal adaptation, lifestyle/adaptive performance, rehabilitation model, model of human occupation and occupational adaptation. Over 170 sider gis det innføring i og forslag til praktiske aktiviteter, både tradisjonelle (trearbeid, lærarbeid) og utradisjonelle (kunst på datamaskin).

Eidsvåg, I. (2006) *Henders gjerning. Tanker om hender, liv og læring*. I: Røiri, Vibeke red. (2007) P2-akademiet Bind XXXVIII. Oslo. Transit forlag, s. 130-141.

Populærvitenskapelig drøfting av håndverk, taus kunnskap, etterligning, skapende etterligning, kyndighet, handlingsbåren kunnskap. Hvem kan mest, vi eller våre besteforeldre?

Fenton, L. (2016) 'Bushcraft' and 'Indigenous Knowledge'. *Transformations of a concept in the modern world*. Ph.d. avhandling. School of Anthropology and Conservation. University of Kent.

I denne ph.d avhandlingen undersøkes det hvordan bushcraft og Indigenous Knowledge (urfolk kunnskap) kan motvirke menneskets fremmedgjøring fra naturen. Dette gjøres gjennom en historisk gjennomgang av utviklingen av moderne bushcraft, undersøkelser av etnografisk litteratur, case-studie av tre ulike bushcraftøvelser og feltarbeid blant bushcraft utøvere i Sverige, Usa og Storbritannia. Koblingen mellom utøveren og naturen undersøkes gjennom ulike perspektiver. Fremmedgjøring fra naturen (Marx, Heidegger, Satre, Nietzsche, Foucault), «third space» teori, fenomenologi og Gibson's økologiske persepsjon. Fenton konkluderer med å identifisere "bushcraft" som en personlig disiplin i et individuelt søk etter selvet, som avslører et ønske om en legemlig forbindelse med naturlige miljøer.

Godal, JB. & Olstad, H. & Moldal, S. (2015) *Om det å lafte. Band 1 - håndverk, logikk og prosess*. Bergen. Fagbokforlaget.

I kapittel to reflekterer forfatterne rundt håndverk, dets verdi og rolle i samfunnet. Håndverkeren identifiseres som en kulturbærere på lik linje med kunstneren og musikeren. Videre diskuteres

håndverk som eksistensiell verdi, både som redskap og som livsform. Selve håndverksprosessen beskrives gjennom en rekke delementer; kroppsbruk, handlingsmønstre, fingerfølelse, øyemål, hørsel, lukt, smak, material forståelse, formforståelse, verktøyforståelse, produktforståelse, samt allmenn utvikling og samarbeidsevne. Kapittelet fremstår som en videreutvikling av arbeidet presentert i Godal (1999).

Godal, JB. (1999) Skisser og fabuleringar kring handverkspedagogikk. Tromsø/Lillehammer. Norsk håndverksforum.

Rapporten er skrevet på oppdrag fra Nordisk Håndverksforum. Håndverk og håndverkspedagogikk beskrives fra ulike innfallsvinkler: Håndverk blir diskutert og definert. Håndverk blir beskrevet som en måte å tenke på, der handlingsboren kunnskap står sentralt. Håndverk beskrives som en prosess og det presenteres 16 punkt som forslag til et analytisk verktøy for å bygge forståelse for hva håndverksprosessen omfatter. Håndverk beskrives som produkt og ulike kvalifiserende elementer nyttes til å beskrive hva som kjennetegner et håndverksprodukt. Håndverk beskrives som en opplæringsplattform der det blant annet gis konkrete forslag til undervisningsopplegg i skole og voksenopplæring.

Godal, JB. (1997) Handlingsboren kunnskap. I: Maihaugen årbok 1997. Lillehammer. Maihaugen.

Fra tradisjonshåndverket har Godal (1991, 1997, 2006, 2007) utviklet begrepet «handlingsboren kunnskap» som beskriver overlevering av håndverkskunnskap mellom generasjonene i det tradisjonelle samfunnet. Begrepet omhandles blant annet i følgende artikler:

Godal, JB. (2007) Hjelper omgrepet handlingsboren kunnskap oss til framtid for handverket? I: Falk red. (2007) Festskrift. Jon Bojer Godal 70 år. Norsk handverksutvikling - NHU 20 år. Lillehammer. Maihaugen.

Godal, JB. (2006) Handlingsboren kunnskap. I: Høibo red. (2006) Ryfylkemuseet 25 år Folk i Ryfylke 2006. Sand. Ryfylkemuseet.

Godal, JB. (1991) «Kunnskap utanfor bøkene». I: Kunnskap & kultur. Oslo. Norsk folkeuniversitet.

Gårdvik, M. (2011) It doesn't help to call a professor if your washing machine is leaking. The Norwegian Minister of Knowledge, December 2009. I: International Journal of Education through Art. Vol.7(2), s.127-136.

I artikkelen viser Gårdvik at håndverk er lite prioritert i den norske læreplanen. Det argumenteres for en høyere prioritering. Blant annet viser Gårdvik til at håndverk i skolen bidrar til å utvikle finmotoriske egenskapene til barn i skolealder.

Gårdvik, M. (2010) Community art og skapende prosesser i naturmaterialer. I: Hoel red. (2010) Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning. Trondheim 10. og 11.mai 2010. Trondheim. Tapir akademisk, s. 157-165.

Artikkel på bakgrunn av et community art prosjekt der en seks meter lang torsk av bjørkekvister ble bygget av over 100 barn og unge, asylsøkere og høgskolestudenter. Det gis en kort innføring i fremveksten av community art som kunstform. Videre utforsker Gårdvik community art som kunstform og læringsarena, med kvalitative undersøkelser med bilder og film fra byggeperioden, deltakernes utsagn, deltakende observasjon og det studie av det ferdige verket. Prosjektet fremmet læring i form av kunnskap og erfaring med skapende arbeid i naturmaterialer, samhandling, kommunikasjon, arbeidsglede og innsats på tvers av kultur, alder, språk og religion.

Gårdvik, M. (2009) Arbeid med kniv i rått tre - bruk av kniv som redskap for trading av håndverks- og kulturarv. I: Guldal red. (2009) FoU i praksis 2009. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning. Levanger, 23. og 24. april 2009. Trondheim. Tapir akademisk, s. 67-79.

I artikkelen formidler Gårdvik erfaringer fra ulike undervisningsopplegg med spikking i rått trevirke for aldersgruppene 4-6 år, 9-12 år og studenter. Det gis også en oversikt over læringsmål i kunnskapsløfte 06 som kan knyttes til slike aktiviteter. Av erfaringene elevene satt igjen med fremhever Gårdvik spesielt respekt og forståelse for, og erfaring med, kniven som allsidig verktøy, ikke stikkvåpen.

Gårdvik, M. (1998) Treskjeen som middel i erfaringslæring. Hovedfagsoppgave i forming. Høgskolen i Telemark.

I denne hovedfagsoppgaven undersøker Gårdvik erfaringslæring gjennom selv å tilvirke ulike treskjeer. Hovedvekten ligger på hvilken erfarings basert kunnskap dette gir. Problemstillingen er: «Hvilke kunnskaper kan en tilegne seg ved å forme en teskje?» I forkant av prosjektet hadde Gårdvik kun laget en teskje, mens hun i løpet av prosjektet laget tretti treskjeer. Gårdvik nytter en aksjonsforskningsstrategi der hun deltar i løsninger av praktiske problemer. Denne deltakelsen blir

en lærings situasjon for forskeren. I tillegg til forskerens eget prosjekt er det gjort deltagende observasjon og intervju med tre håndverkere. Observasjonen er delt i tre ulike faser. Håndverkerne demonstrerte først hvordan de så seg ut et godt emne. Deretter hvordan de klargjorde det med øks og sag. Tredje fase var utforming av treeskjen. Gårdvik har brukt disse erfaringene til å diskutere erfaringslæring. Avslutningsvis presenteres didaktiske erfaringer gjort under et kurs for en folkehøgskoleklasse, der målet var å lage en treskje.

Harris, E. (2008) The meanings of craft to an occupational therapist. I: Australian Occupational Therapy Journal, June 2008, Vol.55(2), s.133-142.

I artikkelen gis en kort oversikt over terapeutisk bruk av håndverk. Videre undersøkes betydningen av håndverk i dagens aktivitetsterapi (occupational therapy). Dette gjøres gjennom å undersøke hvilke betydninger terapeutene selv knytter til bruken av håndverk. Artikkelen tre problemstillinger er: Hvilken betydning knytter terapeutene til bruken av håndverk? Hva former disse meningene, inkludert terapeutens egen erfaring med håndverk? På hvilken måte påvirker disse meningene terapeutenes argumentasjon om terapeutisk bruk av håndverk i praksis? Harris konkluderer for det første med at håndverk har en terapeutisk verdi. For det andre at argumenteringen for terapeutisk bruk av håndverk er lignende til argumentasjonen for andre terapeutiske aktiviteter. For det tredje at personlig erfaring med håndverk påvirker valget av håndverk som terapeutisk metode.

Illum, B. (2009) Learning in practice - practical wisdom - the dialogue of the process. I: Kaukinen red. (2009) Proceedings of the Crafticulation & Education Conference. Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science A: 14/2009, s. 259-267.

Illum presenterer sin teori om prosessens dialog. Prosessens dialog defineres som feltet mellom håndverker + verktøy, material og intensjon. Når håndverkeren arbeider med et material oppstår det en dialog mellom håndverkeren og hans verktøy på den ene siden og materialet på den andre. Gjennom dialogen kan håndverkeren høre, se og kjenne hvordan arbeidsprosessen skrider frem. Prosessens dialog er et forslag til hvordan kroppslig læring og forming av erfaring foregår på håndverksfeltet.

Illum, B. (2004) Det manuelle håndværksmessige og læring— prosessens dialog. Ph.d. avhandling, Danmarks Pedagogiske universitet.

Ph.d avhandlingen utforsker sløydpedagogisk praksis i grunnskolen i Danmark. Det er en empirisk studie av læringsforholdene i og omkring manuelle håndverksmessige aktiviteter, eksemplifisert gjennom sløydfaget i grunnskolen. Illum studere hvordan den enkelte elev lærer håndverksmessige ferdigheter og kunnskaper. Forskergruppen har vært en sjette klasse på en Dansk grunnskole, med ti elever, som har utført en flere prosjekter i sløyd faget. Temaet utforskes gjennom 1: video av sløyd undervisning 2: loggbøker fra de ti elevene som var utstyrt med relaterte forsknings spørsmål og 3: kvalitative intervjuer av fire elever. Illum søker å avklare hvordan læring i det håndverksmessige felt foregår, gjennom prosessens dialog. Det blir satt fokus på hvordan den enkelte lærer i det håndverksmessige felt (tilnærming), hvordan læring foregår og hvordan læringen lagres gjennom kroppsbaserte ferdigheter og kunnskaper. Prosessens dialog er også presentert i Illum 2009.

Kulturrådet (2010) Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjonen av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven.

«Konvensjonen om vern av immateriell kulturarv dekker ikke de materielle uttrykkene eller objektene i seg selv, men erfaringene og kunnskapen som er avgjørende for at disse objektene blir laget» (Kulturrådet 2010:41). Tradisjonelt håndverk er en sentral del av den immaterielle kulturarven. Det vises til erfaring og kunnskap med blant annet knivmaking, strikking, skimaking og neverarbeid.

Larsen, TG. (2016) «Du kan jo ikke lære å spikke uten å faktisk gjer det» En studie om erfaringslæring. Masteroppgave i kreative fag og læreprosesser. Høgskolen Stord Haugesund.

I denne masteroppgaven oppgaven undersøkes ungdomsskoleelevers utvikling av kyndighet. Dette gjøres gjennom en konkret læringssituasjon med spikking av treskeier i naturen med emner hentet fra naturen. Problemstilling er: Hvordan utvikler ungdomsskoleelever kyndighet i spikking, og på hvilke måter kan teoretiske perspektiv på erfaringslæring belyse denne læringssituasjonen? Undersøkelsen er gjort på tre elevgrupper på en ungdomsskole. Datainnsamlingen er gjort gjennom observasjon, intervjuer individuelt, intervjuer i grupper og innsamling av elevenes loggnotater. Funnene er analysert i lys av en modell for kyndighetsutvikling videreutviklet etter Dewey av Tron Inglar (Inglar 2009:313). Praktiske funn i oppgaven: Enkelte elever utviste stor konsentrasjon i arbeidet og var så engasjerte at de ikke ville ha friminutt og ble igjen etter skoletid for å arbeide videre. En elev som på forhånd var redd for kniver og for spikking gav uttrykk for mestring da hun allikevel fikk til å spikke. Elevene var utholdende og fortsatte å arbeide med spikkingen selv på dager

med dårlig vær. Den sosiale faktoren er viktig. Enkelte kunne ikke arbeide uten at vennen/veninnen var med. Elevene startet med god motivasjon, men møtte flere hindrer underveis. Pensjonister deltok i undervisningen som veiledere. Elevene oppsøkte og tok på alvor denne kompetansen og pensjonistene følte seg verdsatt og veiledet med glede. Tegninger er ikke alltid er nødvendig og arbeidet kan like gjerne starte rett i materiale, der tre-emnet kan være utgangspunktet til formen. En skal ikke glemme å legge til rette for de som har erfaring med spikking fra tidligere.

MacEachren, Z. (2007) The Role of Craft-Making in Friluftsliv. I: Henderson & Vikander red. (2007) Nature first. Outdoor life the Friluftsliv way. Toronto. Natural Heritage Books, s. 179-186.

Meachren drøfter hvilken rolle håndverk kan spille i friluftslivet. Det gis eksempler på hvordan håndverk har blitt brukt til å knytte en nærmere relasjon til naturen etter den industrielle revolusjonen. Gjennom Ernest Thompson Setons Boy Scouts, Kurt Hanhs Outward Bound og Rudolph Steiner utdannelsesfilosofi. Det hevdes at håndverk kan være med å gjøre friluftslivet mer knyttet til naturen gjennom å nyttiggjøre seg denne. Andre fremhevede poenger er at en med fordel kan gjøre bruk av lokale håndverkspraksiser, at allemannsretten gir tilgang til emner og at håndverksproduktene gir en kobling til naturen også etter at man har kommet hjem til hverdagen.

MacEachren, Z. (2005) Examining art and technology: Determining why craftmaking is fundamental to outdoor education. I: Australian journal of Outdoor Education Vol.9(1), s. 23-30.

I denne artikkelen diskuterer MacEhren pedagogiske implikasjoner ved bruk av visuell kunst, teknologi og håndverk (craftmaking) i «environmental education», og hvordan de påvirker ens forståelse av menneske-natur relasjonen (human and more-than-human awereness). Med utgangspunkt i Ghandi's strategier for sosial reform og Morris Berman's ideer om kreativitet argumenterer hun for at hverken visuell kunst eller bruk av teknologi alene på tur fremmer opplevelsen av «oneness with the land», og konkluderer med hvordan de kan kombineres gjennom «craft-making»-erfaringer som kombinerer kropp/tanke og estetikk/funksjon-sansing og tenkesett.

MacEachren, Z. (2004) Function and Aesthetics: Defining Craftmanship. I: Journal of Experiental Education Vol.26 (3), s 138-151.

MacEachren viser til at mange program innen Experimental Education bygger på ideer som fremmer craftmanship, men at forståelsen av craftmanship varierer. Med utgangspunkt i Kurt Hahn's tanker

gjør MacEachren en kritisk drøfting til hva en vinkling mot kunst, teknologi eller håndverk gir deltakerne, og poengterer hvordan craftmaking tilfredsstiller både funksjonelle og estetiske behov hos mennesker. MacEachren redegjør for Hahn' bekymring over samfunnets nedvurdering av håndverket, og viser samtidig hvordan Hahn's forståelse av craftmanship i utdanningen bidrar til ungdommers utvikling av personlige ferdigheter, deres karakterbygging, tålmodighet, kjærlighet til naturen og som aktive, engasjerte samfunnsborgere.

MacEachren, Z. (2001) Craftmaking. A pedagogy for enviromental awareness. Ph.d avhandling. North York Ontario. York University.

Ph.d avhandlingen utforsker håndverk (craftmaking) utført i forbindelse med friluftsliv (outdoor education, enviromental education) som en pedagogisk tilnærming for å fremme miljøbevissthet. Temaet utforskes gjennom; 1: et narrativ på erfaringer som formet forfatterens egen forståelse av temaet 2: tolkning og diskusjon av ideene til fire fremtredende undervisere, 3: en presentasjon av ideer utbredt i miljøbevissthet drøftet med håndverk. Mceachren presenterer så en modell for håndverks pedagogikk. Modellen skal hjelpe undervisere til å forme undervisningen slik at den har størst mulig potensiale til å forme personers perspektiver på naturen og miljøbevissthet. Denne presenteres også i Mceachren 2000:

MacEachren, Z. (2000) Crafting as a Practice of Relating to the Natural World. I: Canadian journal of environmental education Vol.5(1), s. 186-199

Mceachren legger frem den pedaogiske modellen fra Mceachren 2001 i kortversjon.

- *“Origin: What informs us whether we should proceed to make something or not.”*
- *“Seeking: The experience of traveling on the land seeking suitable crafting material.”*
- *“Harvesting: The method and acknowledgment involved in the moment of actual taking, of another life form, in order to obtain crafting material.”*
- *“Resonance of Motion: The perception of the repetitive moments involved in making something.”*
- *“Making: The engagement with forming and shaping the craft.”*
- *“Utility/Use: The distinguishing factors which reside between balancing beauty and utility.”*

- “Community Celebration: The cultural ways we express our dependency on and relationship with the land through the items we make and our ability to make them.”
- “Returning Back: The actions we perform to acknowledge our understanding of the natural cycles, materials participate in on Earth.”

Pöllänen, S. & Voutilainen, L. (2017) Crafting Well-Being: Meanings and Intenstions of Stay-at-Home mothers’ Craft-Based Leisure Activity. I: *Leisure Sciences*, DOI:10.1080/01490400.2017.1325801

Presentasjon av en kvalitativ studie, basert på skriftlige narrative av 34 hjemmeværende husmødre rekruttert fra en lukket facebook-gruppe for håndverksentusiaster. Studien belyser betydningen av husmødrenes håndverks aktivitet for dem selv og for familien. Betydningen av håndverk beskrives som; hjemme-sentrering, produkt med «fingeravtrykk», mening og tanke, håndverk som mental ressurs, personlig vekst og identitet og sosiale relasjoner. Analysen avdekker tre hoved intensjoner ved å bruke håndverksaktivitet for å øke ens egen «well-being»; flukt fra daglige rutiner og bekymring, familiær glede og uttrykk for egen selvrealisering. Funnene viste videre at selv om deltakernes intensjon var økning i egen subjektive opplevelse av velvære, så viste de stor omsorg for familiens velvære.

Pöllänen, S. (2009) Contextualising Craft: Pedagogical Models for Craft Education. I: *International Journal of Art & Design Education* Vol 28 (3) s.249-260.

Artikkelen utforsker hvordan lærere kan styrke relevans og betydning av håndverksfag i skolen, gjennom ulike pedagogisk tilnærming. Håndverket settes i to konsepter; Holistic craft, som der elevene er involvert i design prosessen og Ordinary craft, som går på kopiering av modell eller teknikk. Videre presenteres modellene: Craft as product-making, Craft as skill and knowledge building, Craft as design and problem-solving og Craft as self-expression. De pedagogiske modellene viser til ulike lærings situasjoner og prosesser, og hvordan de styrkes gjennom bruk av konseptet holistic craft.

Pöllänen, S. (2009) Craft as therapy and therapeutic activity. I: Kaukinen red. (2009) *Proceedings of the Crafticulation & Education Conference. Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science A: 14/2009*, s. 138-144.

Pöllänen analyserer konseptene craft som terapi og craft som terapeutisk aktivitet gjennom å beskrive ulike arenaer og nivåer for praksis, ved å se på forskjellene mellom konseptene og å

sammenligne med kunst og musikkterapi. Begge konseptene angis å kunne ha betydning i en terapeutisk kontekst.

Pöllänen, S. (2006) Craft as a way to functional mental health. In: A-L. Rauma, S. Pöllänen & P. Seitamaa-Hakkarainen. (Eds.) Human perspectives on sustainable future. Joensuu yliopisto. Joensuu yliopisto kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia No:99, 130-135.

En kort presentasjon av et studie med mål om å undersøke håndverkets rolle for opplevd velvære og trivsel hos kvinner som har hatt håndverk som fritidssyssele gjennom flere år. Studiet indikerer at håndverk som en intensjonell aktivitet er en måte å mestre livet på, og det kan være en ressurs for egenkraft avhengig av individets egne mål. Pöllänen skiller mellom ordinary craft og holistic craft og konkluderer med at de har ulike roller og funksjoner i opprettholdelse av en god mental helse.

Riley, J., Corkhill, B. & Morris, C. (2013) The benefits of knitting for personal and social wellbeing in adulthood: findings from an international survey. I: British Journal of Occupational Therapy. Vol. 76(2) s.50-56

Riley, Corkhill and Morris har gjort en større internasjonal undersøkelse for å identifisere utbytte av strikking for opplevelse av personlig og sosial velvære og trivsel. Studien bygger på kvantitative og kvalitative data, samlet inn gjennom internettside for strikking, og baseres på 3545 respondenter, derav en hovedvekt av kvinner. Resultatene viser til avslapping, stressreduksjon og kreativitet som nøkkelord, og peker på et signifikant forhold mellom strikkesfrekvens og positive følelser som ro og glede. Aktive strikkere rapporterte om høyere kognitiv funksjon, og strikking i fellesskap førte til økt glede, sosial kontakt og kommunikasjon med andre. Strikking i grupper var både via nett og ved fysiske møter. Riley, Corkhill og Morris konkluderer med at strikking har signifikant psykologisk og sosial nytte og kan bidra til økt velvære og livskvalitet, og har derved et terapeutisk potensial, men poengterer samtidig behov for mer forskning knyttet til dette.

Solvang, E. (2003) Håndverk og naturoppleving. Hovedfagsoppgave i idrett og friluftsliv. Høgskolen i Telemark.

I denne hovedfagsoppgaven har Solvang nyttet fenomenologi for å undersøke hvordan naturopplevelse konstrueres innad håndverksaktiviteter i friluftsliv. Følgende problemstilling har blitt undersøkt: «Hvordan påvirker håndverksaktiviteter innen friluftsliv opplevelsen av natur?» Resultatet

er bygget rundt et case studiet som foregikk våren 2000. Solvang var med naturlivlinjen på Fosen Folkehøyskole på en seks dager tur, hvor bygging av en permanent gapahuk stod i fokus. Det er gjort observasjoner gjennom aktivitetene elevene gjorde på turen, samt observasjon av samtalene elevene hadde. Sætre sine begreper "prosjekt" og "situasjon" har vært styrende for oppbyggingen av oppgaven. Aktivitetene elevene har holdt på med under turen, har blitt delt inn i fire ulike prosjekter; vandring, høsting, kveldskos og håndverk. For videre å kunne sammenligne hvordan opplevelsen av natur har vært i de ulike prosjektene, med hovedvekt på håndverk. Når det gjelder håndverksaktivitetene forteller Solvang at naturen blir oppfattet som et arbeidsrom og et sted en leter etter og henter ut materiale. Solvang mener videre at elevene hovedsakelig opplever naturen gjennom materialet de arbeider med.

Stenøien, JM. & Laginder, A-M. (2015) Praktisk-estetisk læringsinteresse - en motkulturell verdi. I: Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift, Vol.18(02), s. 184-197.

I artikkelen drøftes det hvorfor mennesker velger å fordype seg i praktisk estetiske læringsaktiviteter, slik som dans, husflid og håndverksfag. Til tross for at dette er verdier som tilsynelatende ligger utenfor det som ansees som nødvendig og nyttig kunnskap i vår tid. Aktiviteter tolkes som en motkultur, i form av en livsstil som representerer en annen måte å leve på og andre verdier vedrørende tid, skikkelighet, nytte og mening enn de som etterspørres i den nye kapitalismen.

Sørenstuen, J-E. (2011) Levende spor - å oppdage naturen gjennom kunst, og kunsten gjennom natur. Oslo. Fagbokforlaget.

Levende spor er en fagbok skrevet primært for faglærerutdanningen i kunst og håndverksfag og til bruk videre i skole og barnehage. Boken drøfter begrepet naturkunst og viser til flere kjente kunstnere på feltet. Videre diskuteres fagdidaktikk og en rekke prosjekter med naturkunst i skole og barnehage presenteres.

Utdanningsdirektoratet (2006) Lenge leve tradisjonshåndverket. Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag.

I rapporten utredes forhold og fremtid for tradisjonelle håndverksfag, som båtbygging, seilmaking og bunadstilvirkning. Det fremheves at elever allerede i grunnskolen bør få erfaring med bruk av ulike typer håndverktøy. Det hevdes at utviklingen likevel går i motsatt retning da «en endring av

læreplanen for kunst og håndverksfag, og måten den blir tolket på, har ført til at det blir satset mindre på praktiske ferdigheter i faget». Det pekes også på at «lærere og rådgivere i grunnskolen og videregående opplæring mangler tradisjonell håndverksfaglig kompetanse».

Wattchow, B. (2001) A Pedagogy Of Production: Craft, Technology And Outdoor Education. I: Australian Journal of Outdoor Education, Vol.5(2), s. 19-27.

I artikkelen diskuteres håndverk (craft) og pedagogikk opp mot teknologi (utstyr) i Outdoor Education (OE). Wattchow hevder at påvirkningen fra teknologiene (Goretex, GPS) en omgir seg med i OE undergraver de verdiene mange undervisere ønsker å formidle: Enkelhet, selvhjulpenhet, stillhet, kontrast verdier, kritikk at forbrukskultur osv. Det gis en kortfattet oversikt over sentrale filosofer og historikere som kritiserer teknologi- og industrisamfunnet. Martin Heidegger, E.F. Schumacher, Neil Postman, Philip Payne m.fl. Wattchow viser til Zabe McEachren og hennes pedagogiske modell (McEachren 2000) og konkluderer med at bruken av håndverk, som en del av OE, kan gi erfaringer han benevner som kontrast verdier (contrast values). Videre viser Wattchow til undervisningsaktivitet ved en Rudolph Steiner skole i Melbourne, der de bruker håndverksaktiviteter i natur som en del av undervisningen. De lager teskjeer og en tre-bens stol av naturmateriale. Det legges vekt på kroppslig læring (embodied knowledge) som en del av disse aktivitetene. Til slutt kommer Wattchow inn på viktigheten av å bevare kunnskap fra tidligere samfunn. Ikke bare gjenstandene, men erfaring med tilvirkningsprosessene.

Wattchow, B. (1999) A feeling for water: the body ant the paddle. I: Journeys: The journal of the Victorian Association of Outdoor Educators, Vol.4(2), s. 26-32.

Wattchow fremhever som en av målene ved Outdoor Education (OE) at man skal kunne skape kontraster til det daglige samfunnet for studentene. Og at denne muligheten står i fare når en i stadig større grad gjør seg avhengig av «high-tech or globalized technologies» i OE. I artikkelen diskuteres det hvilket pedagogisk potensiale man kan vinne eller miste ved valg av ulikt utstyr (teknologier) ved utførelsen av padleaktiviteter i OE. Diskusjonen knyttes til valget om å lage sin egen padleåre og nytte denne i padleaktiviteten. Punkter som drøftes er: Verdien av kontakt med naturen der en er avhengig av råmateriale direkte fra natur. Masseprodusert utstyr kan komme mellom «oss og naturen». Samspill mellom kroppen og den selvlagede padleåren. Utvikling av studentenes ferdigheter og tålmodighet gjennom håndverk.

Wollan, G. (2006) Håndverk som gestaltforståelse og skaperglede. En fenomenologisk studie. I: Norsk antropologisk tidsskrift, Vol.17(01), s. 63-76.

Artikkelen handler om trebåtbygging som håndverk. Det er en filosofisk undring over trebåtbygging som fenomen med hovedvekt på læringsprosesser, gestaltforståelse, skaperglede og båtbygging som kroppsspråk. Den fenomenologiske og hermeneutiske studien viser at båtbygging er et resultat av håndverkerens samspill med en sosial og materiell verden. Videre vises det at kreativitet og innovasjon er et resultat av håndverkets evne til å gestalte sitt arbeid som en kunstner, eller å se det som en helhet før prosessen begynner. Wollan trekker frem at det å revurdere kulturell og teknologisk arv kan lære oss mye om tilstanden til kreative prosesser, kunnskap og teknologi i en tid med innovasjonspress. Tilsvarende artikkel i Børresen & Molander red. (2007) Håndverk og kunnskap. Forum for kunnskapshistorie. NTNU. Tapir akademiske forlag.

9. Litteraturliste

- Anker, P. et.al. (1994). Husflid. Levende tradisjoner. Oslo. Grøndal Dreyer.
- Bentsen, P., Andkjær, S. & Ejbye-Ernst, N. (2009). Friluftsliv: natur, samfunn og pedagogikk. København. Munksgaard.
- Bischoff, A. (2015). Stier, mennesker og naturopplevelser. Oslo. Novus forlag.
- Bischoff, A., Marcussen, J. & Reiten T. (2007). Friluftsliv og helse. En kunnskapsoversikt. Bø. Høgskolen i Telemark.
- Bjørndalen, B. & Lieberg, S. (1975). Innføring i økopedagogikk. Oslo. Universitetsforlaget.
- Bratman, GN. et al. (2015). Nature experience educes rumination and subgenual prefrontal cortex activation. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 112(28).
- Breiset, R. (2013). Ung Huslid. I: Falk & Feldborg red. (2013). Leve kulturarven! Trondheim. Museumsforlaget, s. 39-47.
- Breivik, G. & Rafoss, K. (2012). Fysisk aktivitet: omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet: en oppdatering og revisjon. Oslo. Norges Idrettshøgskole, Høgskolen i Finnmark.
- Breivik, G. (1978). To tradisjoner i norsk friluftsliv. I: Breivik & Løvmo red. (1978). Friluftsliv fra Fridtjof Nansen til våre dager. Oslo. Universitetsforlaget, s. 7-16.
- Brügge, B., Glantz, M. & Sandell K. (2011). Friluftslivets pedagogikk: En miljø- og utomhuspedagogik for kunnskap, känsla ock livskvalitet. Stockholm. Liber forlag.
- Clover, FM. & Hrenko, K. (2009). Crafting bridges between cultures in Minnesota. Birch bark in Ojibwe and Scandinavian crafts. I: Kaukinen red. (2009). Proceedings of the Crafticulation & Education Conference. Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science A: 14/2009. Helsinki. Helsinki University Press, s. 253-258.
- Dewey, J. (1916). Democracy and education. New York. MacMillan.
- Drake, M. (1999). Crafts in therapy and rehabilitation. Thorofare New Jersey. Slack.
- Dueholm, L. (2016). Friluftslivsvejledning – en kunstnerisk kunnen. Mastergrad. DPU. Aarhus Universitet.
- Eidsvåg, I. (2006). Henders gjerning. Tanker om hender, liv og læring. I: Røiri, V. red. (2007). P2-akademiet Bind XXXVIII. Oslo. Transit forlag, s. 130-141.
- Faarlund, N. (1973). Friluftsliv HVA – HVORFOR – HVORDAN. Norges Idrettshøgskole. Tilgjengelig fra: www.naturliv.no/

- Faarlund, N. (2015). Friluftsliv: En dannelsesreise. Oslo. Ljå forlag.
- Fenton, L. (2016). 'Bushcraft' and 'Indigenous Knowledge'. Transformations of a concept in the modern world. Ph.d. avhandling. School of Anthropology and Conservation. University of Kent.
- Folkehelseinstituttet (2016). Barn, miljø og helse – Risiko- og helsefremmende faktorer. Folkehelseinstituttet, Oslo.
- Fjørtoft, I. & Reiten, T. (2003). Barn og unges relasjoner til friluftsliv: en kunnskapsoversikt. HiT skrift nr 10/2003. Porsgrunn. Høgskolen i Telemark.
- Godal, JB. & Olstad, H. & Moldal, S. (2015). Om det å lafte. Band 1 - håndverk, logikk og prosess. Bergen. Fagbokforlaget.
- Godal, JB. (2007). Hjelper omgrepet handlingsboren kunnskap oss til framtid for handverket? I: Falk red. (2007). Festskrift. Jon Bojer Godal 70 år. Norsk handverksutvikling - NHU 20 år. Lillehammer. Maihaugen.
- Godal, JB. (2006). Handlingsboren kunnskap. I: Høibo red. (2006). Ryfylkemuseet 25 år Folk i Ryfylke 2006. Sand. Ryfylkemuseet.
- Godal, JB. (1999). Skisser og fabuleringar kring handverkspedagogikk. Tromsø/Lillehammer. Norsk handverksforum.
- Godal, JB. (1997). Handlingsboren kunnskap. I: Maihaugen årbok 1997. Lillehammer. Maihaugen.
- Godal, JB. (1991). Kunnskap utanfor bøkene. I: Kunnskap & kultur. Oslo. Norsk folkeuniversitet.
- Godal, JB. (1988). Naturliv. I: Repp. red. (1992). Artikkelsamling. Friluftsliv. Volda lærarhøgskule.
- Gårdvik, M. (2011). It doesn't help to call a professor if your washing machine is leaking. The Norwegian Minister of Knowledge, December 2009. I: International Journal of Education through Art. Vol.7(2), s.127-136.
- Gårdvik, M. (2010). Community art og skapende prosesser i naturmaterialer. I: Hoel red. (2010). Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning. Trondheim 10. og 11.mai 2010. Trondheim. Tapir akademisk, s. 157-165.
- Gårdvik, M. (2009). Arbeid med kniv i rått tre - bruk av kniv som redskap for trading av handverks- og kulturarv. I: Guldal red. (2009). FoU i praksis 2009. Rapport fra konferanse om praksisrettet FoU i lærerutdanning. Levanger, 23. og 24. april 2009. Trondheim. Tapir akademisk, s. 67-79.
- Gårdvik, M. (1998). Treskjeen som middel i erfaringslæring. Hovedfagsoppgave i forming. Høgskolen i Telemark.

- Harris, E. (2008). The meanings of craft to an occupational therapist. I: Australian Occupational Therapy Journal. June 2008. Vol.55(2), s.133-142.
- Haukeland PI. & Sæterhaug, S. (2018). Friluftsliv og håndverk: Et verdiskapende og bærekraftig samspill. Høgskolen i Sørøst-Norge: Rapport (ppt) av RFF-prosjektet Friluftsliv og håndverk 2016-2018.
- Haukeland, PI. & Næss, A. (2010). Dyp Glede: Inn i dypøkologien. Oslo. Flux forlag.
- Haukeland, PI. et al. (2010). Landskapsøkonomi: Bidrag til bærekraftig verdiskaping, landskapsbasert entreprenørskap og stedsutvikling. Bø. Telemarksforskning, Rapport nr 263.
- Haukeland, PI. & Brandtzæg, B. (2009). Den brede verdiskapingen. Bidrag til en bærekraftig stedsutvikling. Bø. Telemarksforskning, notat 20.
- Helsedirektoratet (2014a). Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet. Innspill til departementets videre arbeid for økt fysisk aktivitet og redusert inaktivitet i befolkningen.
- Helsedirektoratet (2014b). Fysisk aktivitetsnivå blant voksne og eldre i Norge. Oppdaterte analyser basert på nye nasjonale anbefalinger i 2014.
- Hille, J. & Aall, C. & Klepp, IG. (2007). Miljøbelastninger fra norsk fritidsforbruk – en kartlegging. Vestlandforskning. Rapport 1/17.
- Horgen, A., Fasting, ML., Lundhaug, T., Magnussen, LI. & Østrem, K. (2016). Ute! Friluftsliv – pedagogiske, historiske og sosiologiske perspektiver. Bergen. Fagbokforlaget.
- Illum, B. (2009). Learning in practice - practical wisdom - the dialogue of the process. I: Kaukinen red. (2009). Proceedings of the Crafticulation & Education Conference. Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science. Helsinki. Helsinki University Press. A: 14/2009, s. 259-267.
- Illum, B. (2004). Det manuelle håndværksmessige og læring– prosessens dialog. Ph.d. avhandling, København. Danmarks Pedagogiske universitet.
- Ingulfsvann, AS. (2013). Verdiforskynning i friluftslivet i lys av økologisk økonomi. Ph.d. avhandling. Bodø. Universitetet i Nordland.
- Kulturrådet (2010). Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjonen av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven. Oslo. ABM-utvikling.
- Kurtze, N., Eikemo, T. & Hem, K. (2009). SINTEF Rapport: Analyse og dokumentasjon av friluftslivets effekt på folkehelse og livskvalitet. Oslo. SINTEF Teknologi og samfunn.
- Larsen, TG. (2016). «Du kan jo ikke lære å spikke uten å faktisk gjer det» En studie om erfaringslæring. Masteroppgave i kreative fag og læreprosesser. Høgskolen Stord Haugesund.

- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning*. New York. University of Cambridge Press.
- MacEachren, Z. (2007). *Nature first. Outdoor life the Friluftsliv way*. I: Henderson & Vikander red. (2007). *Nature first. Outdoor life the Friluftsliv way*. Toronto. Natural Heritage Books, s. 179-186.
- MacEachren, Z. (2005). *Examining art and technology: Determining why craftmaking is fundamental to outdoor education I: Australian journal of Outdoor Education*. Vol.9 (1), s. 23-30.
- MacEachren, Z. (2004). *Function and Aesthetics: Defining Craftmanship I: Journal of Experiental Education*. Vol.26 (3), s 138-151.
- MacEachren, Z. (2001). *Craftmaking. A pedagogy for enviromental awareness*. Ph.d avhandling. North York Ontario. York University.
- MacEachren, Z. (2000). *Crafting as a Practice of Relating to the Natural World I: Canadian journal of environmental education*. Vol.5 (1), s. 186-199.
- Miljødirektoratet (2015-2016). *Meld. St. 18. Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet*.
- Miljøverndepartementet (2008). *Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse. Rapport fra det nordiske miljøprosjektet "Friluftsliv og psykisk helse*. Oslo. Miljøverndepartementet.
- Mygind, L., Hartmeyer, R., Kjeldsted, E., & Bentsen, P. (2018). *Viden om friluftslivs effekter på sundhed – resultater fra en systematisk forskningsoversigt*. Hentet fra Friluftsrådets hjemmeside: Friluftsradet.dk/publikationer.
- Næss, A. & Haukeland, PI. (1998). *Livsfilosofi*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Næss, S. et al (2011). *Livskvalitet: Forskning på det gode liv*. Oslo. Fagbokforlaget.
- Næss, S. & Eriksen, J. (2006). *Diabetes og livskvalitet*. NOVA, rapport 07.
- Peruzza, N. & Kinsella EA. (2010). *Creative arts occupations in therapeutic practice: a review of the litterature*. *British Journal of Occupational Therapy*. Vol 73 (6), s.261-268.
- Planke, T. (2003). *En vurdering av studier av norske folkelige båttyper fra Sundt til Godal*. Norsk Sjøfartsmuseum. Årbok 2002. Oslo.
- Planke, T. (2001). *Tradisjonsanalyse: en studie av kunnskap og båter*. PhD-avhandling. Oslo. Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo Unipub.
- Pöllänen, S. (2009). *Contextualising Craft: Pedagogical Models for Craft Education*. *International Journal of Art & Design Education*. Vol 28 (3), s.249-260.

- Pöllänen, S. (2009). Craft as therapy and therapeutic activity. I: Kaukinen red. (2009). Proceedings of the Crafticulation & Education Conference. Techne Series. Research in Sloyd Education and Craft Science. Helsinki. Helsinki University Press. A: 14/2009, s. 138-144.
- Riley, J., Corkhill, B. & Morris, C. (2013). The benefits of knitting for personal and social wellbeing in adulthood: findings from an international survey. *British Journal of Occupational Therapy*. Vol. 76(2), 50-57.
- Sandell, K. (2004). Friluftslivets värden. En internationell forskningsutblick. Arbetsrapport, 20.
- Schantz, P. & Silvander, U. (2004). Forskning och utbildning inom friluftsliv. Stockholm. FRISAM.
- Skår, M., Gundersen, V., Bischoff, A., Follo, G., Pareliussen, I., Stordahl, G. & Tordsson, B. (2014). Barn og natur. Nasjonal spørreundersøkelse om barn og natur. Trondheim. NINA
- Solvang, E. (2003). Håndverk og naturoppleving. Hovedfagsoppgave i idrett og friluftsliv. Høgskolen i Telemark.
- Stenøien, J., & Laginder, A-M. (2015). Praktisk-estetisk læringsinteresse - en motkulturell verdi. I: *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*. Vol.18 (02), s. 184-197.
- Sølvik, RM. (2013). Friluftsliv som sosialt læringslandskap for ungdom i risiko. PhD-avhandling. Oslo. Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Sørenstuen, J-E. (2011). Levende spor - å oppdage naturen gjennom kust, og kunsten gjennom natur. Oslo. Fagbokforlaget.
- Tordsson (2015). Langsommere, dypere, mykere. Innlegg på TUR-konferansen til DNT 13. november 2015. Tekst hentet fra: <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/turistforeningen/files/a5649a32c950008179b9c05ba5082047a20ff15.pdf>
- Tordsson, B. (2006). Perspektiv på friluftslivets pædagogik. Haderslev. CVU Sønderjylland.
- Tordsson, B. & Vale, LSR. (2013). Barn, unge og natur – en studie og drøftelse av faglitteratur. HiT rapport nr1 / 2013. Porsgrunn. Høgskolen i Telemark.
- UNCED (1987). Vår felles framtid. Forente nasjoner. Oslo. Tiden norsk forlag.
- Utdanningsdirektoratet (2006). Lenge leve tradisjonshåndverket. Yrkesfaglig utvalg for immateriell kulturarv og verneverdige fag.
- Wattchow, B. (2001). A Pedagogy Of Production: Craft, Technology And Outdoor Education. I: *Australian Journal of Outdoor Education*. Vol.5 (2), s. 19-27.
- Wattchow, B. (1999). A feeling for water: the body ant the paddle. I: *Journeys: The journal of the Victorian Association of Outdoor Educators*. Vol.4 (2), s. 26-32.

Wilcock, AA. (2006). An occupational perspective of health. 2nd ed. Thorofare. NJ:Slack

Wollan, G. (2006). Håndverk som gestaltforståelse og skaperglede. En fenomenologisk studie. I: Norsk antropologisk tidsskrift. Vol.17 (01), s. 63-76.

Worldwatch Institute (1990). State of the world. New York. Worldwatch institute.

Skriftserien nr. 25
2018

—
Friluftsliv og håndverk

Utvikling av et forskningsfelt

—
Cleng A. Eikje, Per Ingvar Haukeland,
Sidsel Sæterhaug og Hedda Færden

—
Foto: Per Ingvar Haukeland
ISBN 978-82-7860-316-1
ISSN : 2464-3505

—
usn.no

